

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 48

БЕОГРАД, 2. ДЕЦЕМБАР 1939.

ГОДИНА XI

Садржај:

Električna centrala »Fala« a. d. — Beograd

ELEKTRIČNA CENTRALA »FALA« A. D. — BEOGRAD

Od celokupne električne energije koja se proizvodi u Jugoslaviji na »Falu« otpada po prilici jedna petina, a od one koja se proizvodi u Dravskoj banovini, u kojoj je, kao što je poznato, napredak elektrifikacije jači nego u ma kojem drugom delu naše države, na proizvodnju »Fale« otpadaju oko dve trećine. »Fala« je prema tome najveća električna centrala u Sloveniji, a u celoj našoj zemlji ispred nje se nalazi samo hidrocentrala društva »La Dalmatienne« u Kraljevcu na Cetini. »Fala« iskorišćuje vodenu snagu Drave, nedaleko od Maribora. Ona raspolaže vodenim turbinama od 50.000 konjskih snaga, a od početka svog rada u 1922 godini do danas izgradila je preko 400 kilometara dalekovoda visokog napona od 80.000, 35.000, 10.000 i 5.000 volta. Jedan dalekovod od 87 km. ide od hidrocentrale do glavne transformatorske stanice u Laškom, jedan vodi preko Ptuja i Ormoža u Ljutomer, Mursku Subotu, Središče, Ladanje, Varaždin i Čakovec. Pored pomenutih mesta, od nje dobijaju struju i čitavo Mariborsko područje, Tvornica za dušik Ruše, Slovenska Bistrica, Konjice, Celje, Tvornica emalja Vesten, Trbovljansko ugljenokopno društvo (sa rudnicima u Trbovlju, Hrastniku i Zagorju), Hemijska tvornica u Hrastniku itd.

U toku nekoliko poslednjih godina plasman električne energije koju proizvodi »Fala« cvako se kretao:

God.	Plasirana struja u mil. kvč.	Priklj. vredn. inst. potr. naprava u hilj. k. v.	Prihodi od struje u mil. din.
1930	177,3	—	29,8
1931	128,5	—	25,9
1932	128,8	63,32	25,7
1933	128,7	64,73	26,3
1934	130,3	66,86	27,2
1935	157,3	68,27	30,1
1936	137,9	60,45	27,7
1937	175,5	63,21	30,8
1938	173,1	71,52	32,5

Produkcija »Fale« bila je najveća u 1927 godini sa 180,5 miliona kilovatčasova. Posle toga ona je sve do kraja 1931 stalno opadala. Naročito u 1931, zbog krize, smanjenje plasmana energije bilo je vrlo znatno. Dostiglo je 48,8 miliona kilovatčasova odnosno 27,5%. Smanjene prihoda od struje u toj godini iznosilo je, doduše, samo 13%. To dolazi otuda, što je u 1931 glavni konzument energije koju proizvodi »Fala«, Tvornica za dušik Ruše, radila sa mnogo slabijim kapacitetom nego ranije, a ona dobija struju jeftinije nego drugi konzumenti. U toku sledeće tri godine, u 1932, 1933 i 1934, ukupni plasman struje ostao je gotovo stacionaran na niskom nivou iz 1931, ali su se unutar pojedinih konzumnih grupa javile dosta znatne razlike. Konzum kod glavnih potrošača,

kod Tvornice dušika i kod Trbovljanskog ugljenokopnog društva, i dalje je opadao, ali je kod ostalih potrošača, naročito kod tekstilne industrije, potrošnja bila u porastu, i to u 1933 za 20%, a u 1934 za daljih 31,7%. To je i razlog da su prihodi od struje od najnepovoljnije 1931 do 1934 bili porasli za oko 5%, uprkos stabilnosti ukupnog plasmata.

Posle 1934 godine prilike su se počele postepeno popravljati. U 1935 u poređenju sa prethodnom godinom potrošnja kod Tvornice dušika Ruše bila je za 22,45 miliona kilovatčasova veća; malu povišicu pokazivala je u toj godini i potrošnja Trbovljanskog ugljenokopnog društva, a potrošnja ostalih konzumenata takođe je bila porasla za oko 11%. Celokupni plasman struje u toj godini povećan je za 20,6%, ali su se prihodi povisili samo za 10,7%, jer je cena struje pokazivala tendenciju opadanja. U toku 1936 opšti konzum bio je i dalje u porastu, ali je potrošnja Tvornice za dušik bila za 22,6 mil. k. v. č. manja nego u 1935. U vezi s tim, kao i zbog daljeg pada cena, u toj godini opet su bili nazadovali i prihodi od struje. Produkcija energije u prethodnoj — 1937 — godini opet se je približila onoj iz godine pre krize i iznosila je 175,5 mil. k. v. č., odnosno za 37,6 mil. k. v. č. ili za 27,3% više nego u 1936 godini. Na oscilacije produkcije uvek je u prvom redu uticao konzum Tvornice za dušik. Čak i u godinama krize konzum ostalih potrošača pokazivao je tendenciju porasta. Ta tendencija bila bi došla još jače do izražaja, kada na razvoj opšteg konzuma ne bi štetno uticale državne i samoupravne trošarine na struju.

Prošlogodišnja proizvodnja struje u poređenju sa onom iz prethodne godine opet je nešto smanjena (za 2,4 mil. k. v. č. odnosno za 1,4%). Razloge za to nazadovanje treba tražiti u nepovoljnom vodostaju Drave u poslednjim mesecima poslovne godine. Inače, potrošnja Tvornice za dušik, koja stalno varira, u prošloj godini iznosila je 90 mil. k. v. č. i bila je za 8 mil. k. v. č. manja nego u prethodnoj. Nasuprot tome, opšti konzum je opet porastao, sa 47,95 mil. k. v. č. u 1937 na 52,21 mil. k. v. č. u prošloj godini (okruglo za 8,8%). S obzirom na to u prošloj godini se opet povisila i priključna vrednost instalisanih potrošačkih naprava kod mušterija, i to sa 63,21 hilj. kilovata u 1937 na 71,52 hilj. kilovata u prošloj godini.

U svom poslednjem poslovnom izveštaju uprava »Fale« napominje, pored ostalog, da joj je u toku 1938 pošlo za rukom da zaključi jedan sporazum o saradnji sa Kranjskim deželnim Elektranama (KDE), električnim preduzećem Dravske banovine. Prema tom sporazumu »Fala« će moći da dobija dopunsku energiju za vreme niskog vodostaja iz novo postavljene parne centrale Trboveljskog ugljenokopa. Blagodareći tome ona će biti u stanju da lifieruje energiju industrijama koje su joj priključene i u slučaju povećanog konzuma kod ovih industrija. Znatne koristi od zaključenog sporazuma imaju i Kranjske Deželne Elektrane. »Fala« će im putem svojih dalekovoda stavljati na raspoloženje energiju za potrebe elek-

trifikacija sela. Blagodareći tome i stanovnici onih predela koji se graniče sa dalekovodima »Fala« imaće sve prednosti koje im može pružiti javno-pravno preduzeće.

Glavne bilansne pozicije Električne centrale »Fala« za poslednje četiri godine pružaju nam priliku ne samo da ispitamo finansijsku strukturu i poslovne uspehe ovog za električnu privredu Slovenije tako važnoga preduzeća, nego takođe da iznesemo i neka neobično interesantna zapažanja.

Račun izravnjanja

Aktiva	1935	1936	1937	1938
	u hiljadama dinara			
Postrojenja*)	116.751	114.790	113.971	299.481
Pokretnosti	23	58	44	104
Alat	450	427	401	364
Roba	1.408	1.806	1.843	2.298
Blagajna	808	889	811	723
Banke	4.898	5.300	7.774	16.231
Efekte	635	635	5.635	635
Dužnici	4.080	3.822	3.831	6.115
Gubitak	427	469	494	—
Pasiva				
Glavnica	5.000	5.000	5.000	5.000
Poverioci	124.481	123.197	129.805	320.933
Čisti dobitak	—	—	—	18
Zbir bilansa	129.481	128.197	134.805	325.951

Račun gubitka i dobitka

Prenos gubitka	440	427	469	494
Opšti troškovi	5.852	5.461	5.747	6.657
Kamata	12.214	10.716	11.075	11.270
Porezi i takse	4.718	4.372	6.306	7.083
Kursna razlika	4.289	4.163	4.666	2.614
Amortizacija	3.000	3.000	3.000	4.350
Čisti dobitak	—	—	—	18
Prihodi				
Primanja	30.086	27.669	30.770	32.487
Prenos gubitka	440	427	469	(—494)
Gubitak tek. god.	—	42	25	—
Dobitak tek. god.	(—13)	—	—	(+513)
Zbir prih.-rashoda	30.513	28.139	31.264	32.487

U toku poslednjih deset godina zbir bilansa stalno se je kretao oko iznosa od 130 mil. dinara. Krajem 1937 iznosio je 134,8 mil. Zbir poslednjeg bilansa iznosi 325,95 mil. din., što znači da je po prilici za 2½ puta veći od onog iz prethodne godine. U toku prošle godine znatnijih stvarnih promena u prilikama preduzeća nije bilo. Niti su nabavljane neke veće investicije, niti je bilo povećanja kredita ili povećanja glavnice. Međutim, iz bilansa su izbačene izvesne pozicije koje nisu imale nikakvo određeno značenje, da bi se zamenile novim pozicijama koje predstavljaju faktično stanje.

U pasivi vidimo da su »poverioci« krajem 1937 bili bilansirani sa 129,8 mil. dinara. To je kredit koji »Fala« uživa od svoje matice, koncerna »Schweizerische Elektrizitäts- und Verkehrsgesellschaft«. Međutim, taj kredit ne glasi na dinare, nego na švajcarske franke. Krajem 1937 račun poverilaca iz-

nosio je u stvari 31 mil. 804 hilj. švajcarskih franaka odnosno, po tadašnjem dnevnom kursu, oko 320 mil. din. Razlika između bilansnog i stvarnog iznosa poverilaca »u dinarima« dolazila je otuda, što su švajcarski franci preračunavani u dinare u vreme kada su dobivani, a oni su, kao što je poznato, od početka gradnje centrale do danas imali razne kurseve. Do zamene kruna za dinare bilansiralo se je u bivšim austrijskim krunama, a posle te zamene sve bilansne cifre, bez obzira na njihovo značenje, podeljene su sa 4, da bi se na taj način dobili iznosi u dinarima. S obzirom na to bilansne cifre koje se odnose na »rn poverilaca« i »rn postrojenja« bile su daleko od toga da prikazuju stvarno stanje, pa ih je trebalo ispraviti. U toku prošle godine to je i učinjeno. Posle dugih pregovora sa nadležnim ministarstvima dobijena je dozvola da se obaveze u švajcarskim francima knjiže po kursu »1 šv. fr. = 10 din.«. U vezi s tim povišena je na odgovarajuću iznos i vrednost računa postrojenja u aktivi.

Krajem 1938 poverioci iskazani su sa 320,9 mil. din. odnosno sa 31,9 mil. šv. fr. Preduzeće nema rezervnih fondova, a glavnica iznosi svega 5 mil. din. Oko 92% ukupnih sretstava iskazanih u pasivi plasirano je u postrojenja, odnosno investicije, koje su bilansirane sa 299,48 mil. din. (29,95 mil. šv. fr.). Za 1931, 1932 i 1933 godinu amortizacija investicija, zbog nepovoljnog poslovnog rezultata, nije se uopšte mogla vršiti za 1934, 1935, 1936 i 1937 amortizacioni otpisi iznosili su po 3 mil. din. godišnje, a za prošlu godinu oni su iskazani sa 4,35 mil. din. Ukupna amortizacija za poslednjih 10 godina iznosila je svega 21 mil. din. To znači da amortizaciona stopa nije dostizala prosečno ni 1% godišnje. To je više nego skromno.

Interesantan je i račun gubitka i dobitka. Prihodi od prodate struje, koji su od 1932 do 1935 bili u porastu, u 1936 su opet nazadovali. To nazadovanje bilo je, međutim, samo privremeno. Prihodi u 1937 prema onima iz 1936 pokazivali su višak od 3,1 mil. Prošlogodišnji su opet za 1,7 mil. veći od onih iz 1937. U prošloj i prethodnoj godini pokazivali su tendenciju porasta i svi rashodi, a naročito izdaci za poreze i takse, koji su u 1938 iznosili 7,08 mil. prema 4,37 mil. u 1936 godini. Opšti troškovi iznose 6,65 mil. prema 5,74 mil. u prethodnoj i 5,46 mil. din. u 1936 godini. Na ime kamate »Fala« je isplatila u 1938 godini 11,27 mil. Kada se uzme u obzir da poverioci stvarno iznose preko 320 mil. din., vidi se da kamata u prošloj godini nije prešla stopu od 3,4%. U 1937, 1936 i 1935 ova kamatna stopa iznosila je takođe oko 3,4%. Čak ni u 1932, kada je na ime kamata isplaćeno 17,77 mil., ova kamatna stopa nije prelazila 5%. Za zemlju siromašnu kapitalom, kao što je Jugoslavija, kamatne stope kao što su ove koje »Fala« plaća stranom kapitalu ne predstavljaju sigurno nikakvu nesreću.

Prošlogodišnje poslovanje, posle otpisa investicija sa 4,35 mil. din., zaključeno je sa dobitkom od 513 hilj. Međutim, postojao je i prenos gubitka od 494 hilj. din. iz 1937. Na taj način, čisti dobitak iznosi per saldo svega 18 hilj. din. Kretanje rentabiliteta kod »Fala« do sada nije bilo zadovoljavajuće. Ona nikada još nije delila dividendu. Amortizacija bila je, pak, kao što je već spomenuto, više nego skromna, a i kamate koje su plaćane poveriocima nisu bile veće od normalnih.

U upravi su gospoda: d-r Milutin Bošković, Franjo Babić, Pol Drejfus pl. Gincburg, inž. Maks Drošl, inž. Dušan Glišić, d-r Janko Hacin, d-r Vilim Krasting, Franjo Latković, Pol Oberer, inž. Pol. Peroše, d-r Branko Pliverić i Radoje Vulović. Članovi nadzornog odbora su g. g.: Svetislav Aćimović, Fric Braun, Artur Mejer i Franjo Sabo, a zamenici članova nadzornog odbora su g. g.: inž. Bernard Jobin, Žan Stalder i Florian Zupanc.

*) odgovara iznosu od 30,55 mil. švajcarskih franaka u 1935 god., 30,32 mil. u 1936, 30,14 mil. u 1937 i 29,95 mil. šv. fr. u 1938 godini.